

A KIADÁSRÓL

Liszt összes zeneművének kiadását elsőként a Carl Alexander szász-weimar-eisenachi nagyherceg kezdeményezésére 1887-ben létrehozott Liszt Ferenc Alapítvány vállalta magára. A felerészben hajdani Liszt-tanítványokból álló közreadói gárda – Eugen d'Albert, Bartók Béla, Ferruccio Busoni, Berthold Kellermann, Aloys Obrist, Peter Raabe, Bernhard Stavenhagen, August Stradal, Otto Taubmann, José Vianna da Motta és Philipp Wolfrum – 1907–1936 között a *Musikalische Werke Franz Liszts* alábbi köteteit rendezte sajtó alá, öt műfaji sorozatban:

- I. Művek zenekarra, valamint zenekarra és zongorára (1–13. kötet)
- II. Zongoraművek (1–10. és 12. kötet két kézre)
- [III.] Átdolgozások (1–3. kötet zongorára, két kézre)
- V. Egyházi és vallásos vokális művek (3., 5–7. kötet)
- VII. Egyszólamú dalok és énekek (1–3. kötet)

A lipcsei Breitkopf & Härtel kiadó gondozásában megjelent 34 kötettel a zeneszerzői életmű mintegy harmada vált széles körben hozzáférhetővé igényes kiadásban.

Liszt Ferenc Összes Zeneművének Új Kiadása (LZK) 1970-ben indult útjára az Editio Musica Budapest gondozásában. Az új összkiadás előkészítésével a Magyar Tudományos Akadémia 1958-ban Gárdonyi Zoltánt bízta meg, aki a teljes életművet felölelő, a zenetudomány és a zenei gyakorlat igényeit egyaránt szem előtt tartó kritikai kiadásra tett javaslatot. A kritikai összkiadás terve szükségessé tette a régi összkiadásban már megjelent művek újrakiadását is. Gárdonyi műfaj és előadói apparátus szerint tíz sorozatot tervezett; ezekhez 2005-ben járt az időközben szükségessé vált pótkötetsorozat:

- I. Szólószólamú művek
 - II. Szabad átdolgozások és átiratok zongorára
 - III. Művek és átdolgozások zongorára négy kézre és két zongorára
 - IV. Művek és átdolgozások több hangszerre
 - V. Művek és átdolgozások orgonára, illetve orgonára és egyéb hangszerekre
 - VI. Zenekari művek
 - VII. Művek zongorára és zenekarra
 - VIII. Vokális művek zongorával
 - IX. Vokális művek zenekarral vagy több hangszerrel
 - X. A cappella kórusművek
- Pótkötetek

Az I. sorozatot 1970–1973 között Gárdonyi Zoltán és Szelényi István (1–4. kötet), 1973–1985 között Mező Imre és Sulyok Imre (6–18. kötet), illetve Boronkay Antal (5. kötet) szerkesztették. Noha a kezdet ígéretes volt, már 1970-re kiderült, hogy

csak egy, az eredeti tervknél jóval szerényebb, elsősorban a gyakorló muzikusok igényeit szolgáló összkiadás megvalósítására van lehetőség. Ebből adódóan az I. sorozatban – néhány kivételtől eltekintve – csak a művek utolsó autentikusnak tekintett változata („Fassung letzter Hand”) jelenhetett meg. Azonban a széles körű forráskutatásnak köszönhetően a sorozatban így is napvilágot látott 41 addig ismeretlen, kéziratban fennmaradt zongoradarab: eredeti művek, továbbá ismert művek átiratai vagy korábbi változatai. A zeneművek végső változatának ismerete azonban nem ad hiteles és átfogó képet az életműről, mivel épp a változatok létrehozása iránti hajlam az egyik legegységesebb vonása Liszt zeneszerzői alkatának. Ráadásul a forráskutatás előrehaladtával a 20. század végére világossá vált, hogy egy mű későbbi változata nem feltétlenül érvényteleníti a korábbi változatot, vagyis egy műnek lehet több érvényes változata. Az egyes műalakok tehát nem mindig egy egyenes vonalú fejlődés állomásait képviselik, hanem alternatív megoldásokként értelmezhetők.

Ezek alapján könnyen belátható, hogy a Liszt-életműkiadás legfőbb nehézségét a nagyszámú változat közlése és egymáshoz fűződő kapcsolatuk tisztázása jelenti. A megoldás felé tett első lépésként a Mező Imre és Sulyok Imre irányításával 1986–2005 között kiadott II. sorozatban (24 kötet) a végső változat mellett legalább egy, attól jelentősen eltérő további változat is helyet kapott. Az I–II. sorozatból kimaradt változatok közlésére 2005-ben indult el a pótkötetek sorozata (2021-ig 16 kötet Kaczmarczyk Adrienne, Mező Imre, Mikusi Eszter és Sas Ágnes közreadásában).

Az LZK VII. sorozata lényegében a pótkötetsorozat közreadási elveit érvényesíti. Ennek értelmében közli

- a Liszt jóváhagyásával kiadott művek összes nyomtatott változatát, valamint az azoktól jelentősen eltérő kiadatlan változatokat;
- a befejezett, de Liszt életében kiadatlan kompozíciókat;
- az albumlapokat;
- az olyan befejezetlen vagy hiányosan fennmaradt kompozíciókat, amelyekből befejezett műalak nem maradt fenn;
- a Liszt életében megjelent kétes hitelű kompozíciókat.

A kötetek főrészében kapnak helyet a befejezett művek fentebb felsorolt verziói és lehetőség szerint a kisebb szövegváltozatok (*ossziák*) is. A nagyobb szövegváltozatok – ha közlésük terjedelmi okokból a főrészben nem lehetséges – függelékbe kerülnek. Ugyancsak a főrészben jelennek meg a befejezetlen vagy nem teljes kompozíciók. Az albumlapok, a kéziratban fennmaradt kompozíciók Liszt által törölt szakaszai, valamint a kétes hitelű kompozíciók a függelékben vagy a kritikai kommentárban (Critical Report) jelennek meg.

A közreadás igyekszik megőrizni Liszt notációjának sajátos-

ságait, ez azonban csak korlátozott mértékben lehetséges. Liszt műveinek kiadói a korabeli kottaírási elveket, illetve a saját notációs stílusukat érvényesítve többé-kevésbé átalakították Liszt lejegyzését, aki ez ellen nem emelt kifogást. Ráadásul a kiadásig vezető munkafázisok során – a másolói tisztázat, majd a korrektúralevonatok ellenőrzésekor – Liszt nem egyszer módosított az autográfbeli műalakon, s gyakran egészítette ki azt előadási utasításokkal. Ezekben az esetekben az LZK figyelembe veszi a Liszt jóváhagyásával megjelent kiadást, de a mai notációs elveket követi, mivel az autográf notációjának visszaállítása meglehetősen nehéz lenne. Ugyancsak a mai notációs elveket követi a kéziratban fennmaradt, teljes vagy csaknem teljes kompozíciók esetében. A keletkezéstörténet dokumentálása szempontjából fontosnak ítélt vázlatokat, valamint az albumlapokat diplomatikus átírásban (tehát a notációt nem egységesítve), de az eredeti sorbeosztás megtartása nélkül közli.

A VII. sorozatban a közreadói pótlásokat a következő módon különböztetjük meg:

- a címet, a több hangból, ill. szünetből álló szakaszokat azok előadási utasításaival együtt, a tempó- és karakterutasításokat, az *ossia* jelzést, a hangot, hangfejet, triola-, kvartola- stb. számokat, 8va jelzést, trilla-hullámvonalat, arpeggio jelet és dinamikai jelet, valamint a *Ped.* rövidítést szögletes zárójellel;
- az *a2*, *divisi*, *non divisi*, *unisono* és egyéb szöveges utasításokat és a szólam számát szögletes zárójellel;
- a *crescendo* és *diminuendo* villák hiányzó részét szaggatott vonallal.

Ezeken túlmenően az összkiadásban

- nem változtatunk Liszt enharmonikus írásmódján;
- nem javítjuk a ritmikailag szabálytalan írásmódot, amelynél egy-egy hang megszólaltatásának pontos idejét csak a hang ütemen belüli elhelyezkedése határozza meg;
- nem javítjuk a ritmust *quasi cadenza*, *a capriccio*, *a piacere*, *rubato* esetén;
- a hangok szárazása a modern közreadási elveket követi;

- kis kottás hangok esetén a módosítójeleket egy ütemen belül a kis kottás hangok elé szükség esetén ismételtelen is kiírjuk;
- a különböző értékű, egyhangos előkéket egységesen áthúzott szárú nyolcadként írjuk, és a főhanghoz legato-ívvel kapcsoljuk;
- a hangszerneveket egységesen olaszul, illetve olasz rövidítéssel adjuk.

Az alábbi közreadói pótlásokat csak a kritikai kommentárban soroljuk fel:

- a kulcsokat és ütemmutatókat, kivéve váltás esetén, amikor a jel szögletes zárójelbe kerül;
- az előjegyzéseket és módosítójeleket, kivéve a kétes módosítójeleket, amelyek szögletes zárójelbe kerülnek;
- a szárat, gerendát, szünetet, értékhozzabító pontokat és fermátákat;
- az íveket, a *staccato*, *tenuto*, *portato* és hangsúlyjeleket;
- a ♩ * jeleket, kivéve a szerzői kéziratból kiadott művekben, amelyekben ezek szögletes zárójelbe kerülnek.

A kottafőszövegben lapalji jegyzetek figyelmeztetnek a szövegkritikai szempontból különösen problematikus, a kritikai kommentárban tárgyalt helyekre.

A kötetek végén található kritikai kommentár ismerteti és értékeli a forrásokat, beszámol a közreadás során alkalmazott speciális módszerről, felsorolja és indokolja a közreadói beavatkozásokat. A források szövegkritikai szempontból problematikus vagy különleges szakaszait az összkiadás faksimilékkel is igyekszik megvilágítani. Tematikus katalógus hiányában a négy használatban lévő Liszt-műjegyzék – Raabe, Searle–Winklhofer, Short–Howard és Eckhardt–Mueller – számaival azonosítjuk a be a műveket.

A kötetek élén előszó tájékoztat az egyes művek keletkezés- és kiadástörténetéről, az ősbemutató és a Liszt életében lezajlott további előadások adatairól, illetve a fogadtatástörténetéről. A Liszt-tanítványok írásaiban, kottaiban fennmaradt, nagy valószínűséggel Lisztre visszavezethető előadási tanácsok a kottalábjegyzetekben vagy a kritikai kommentárban kapnak helyet.

Budapest, 2023. augusztus 2.

Kaczmarczyk Adrienne